

Henk Smeets en Corzas Nanuruw, *Molukkers in Zeeland 1951-2009*
(Museum Maluku/Zeeuws Archief, 2009) 216 p. ISBN 978 90 74352 16 1.

Met het verschijnen van het standaardwerk *In Nederland geleven* van Henk Smeets en Fridus Steijlen leek de geschiedschrijving over komst, vestiging en integratie van de Molukse bevolkingsgroep in Nederland tot een voorlopige afsluiting gekomen. Er werd nog een aantal minder bekende aspecten van deze geschiedenis belicht, zoals die van de Molukse marinemensen die een soepeler overgang naar de Nederlandse samenleving doormaakten dan de Molukse landmachtmilitairen, maar daarmee leek het werk geklaard. Met de nadruk op *leek*, want naarmate de integratie vordert, blijkt juist de behoefte aan regionale geschiedschrijving toe te nemen. Dat geldt bijvoorbeeld voor Indische Nederlanders maar ook voor Molukkers. In de afgelopen jaren zijn er diverse studies verschenen over Molukkers in Overijssel, in Gelderland en nu ook in Zeeland. Het aardige van deze regionale benadering is dat lokale archieven en lokale zegslieden aan het woord komen, waardoor een veel directer en nauwkeuriger beeld ontstaat van de interactie tussen de nieuwkomers en de autochtone bevolking dan in de nationale studies.

Niet toevallig spelen de regionale studies naar de komst en inpassing van de Molukse militairen in de Nederlandse samenleving zich buiten de Randstad af. De overgrote meerderheid werd namelijk in kampen in de provincie ondergebracht. Zeeland kende maar liefst achttien opvangkampen, of woonoorden, die echter niet allemaal tegelijk in gebruik waren. Het boek geeft een interessant lokaal perspectief op het functioneren van het Commissariaat van Ambonezenzorg (CAZ), de verantwoordelijke instantie voor de opvang en huisvesting van de Molukkers. Het CAZ was een sterk centralistische en niet altijd efficiënte organisatie, hetgeen tot veelvuldig ongerief leidde in de kampen. Dit terwijl de overheid hoe dan ook de naam had onbetrouwbaar te zijn, omdat zij de Molukse militairen zonder hen daarvan vooraf in Indonesië op de hoogte te hebben gebracht bij aankomst in Nederland meteen had gedemobiliseerd. Van groot belang was de houding van de kampbeheerders. Sommigen wisten er met gevoel voor de Molukse achtergronden en frustraties het beste van te maken, anderen maakten zich ronduit gehaat. Binnen de diverse Molukse gemeenschappen bestonden grote verschillen van mening over hoe de strijd voor Molukse onafhankelijkheid in Nederland gevoerd moest worden. Sommige principiële Molukkers in Zeeland baarden in 1956 het nodige opzien door uit protest tegen het nieuwe beleid van de regering om de Molukkers zelf te laten betalen voor hun onderhoud, proletarisch bij de lokale SPAR te gaan winkelen: 'Stuur de rekening maar naar de Koningin!' Dat het begrip 'Molukkers' een grote etnische, religieuze en politieke verscheidenheid en verdeeldheid herbergt, is al ruimschoots aan de orde geweest in het bovengenoemde boek van Smeets en Steijlen, maar nog niet zo scherp op lokaal niveau geanalyseerd.

Uiteraard zijn er de nodige spanningen geweest tussen de lokale bevolking en de nieuwkomers uit de Molukken, maar het overheersende beeld in dit boek is er een van een hartelijke verstandhouding. De Zeeuwse gastvrijheid, het geloof, en de onverzettelijkheid vonden hun pendanten in de Molukse cultuur. Zeeuwen en Molukkers begrepen elkaar, zou je kunnen zeggen. Daarmee is ook de meerwaarde van studies als deze aangegeven. We zijn sterk geneigd om over integratie te spreken vanuit een nationale optiek, alsof de verschillende migrantengroepen en de Nederlandse samenleving als homogene blokken tegenover elkaar staan. Integreren doe je echter in de eerste plaats op lokaal niveau. Iedere migrant moet zich uiteindelijk verstaan met zijn onmiddel-

lijke omgeving. En of dat nu Walcheren of Drenthe was, dat heeft waarschijnlijk wel verschil gemaakt.

Ulbe Bosma

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

H. Brand, J. Benders en R. Nip (red.), *Stedelijk verleden in veelvoud. Opstellen over laatmiddeleeuwse stadsgeschiedenis in de Nederlanden* (Hilversum: Verloren, 2011) 262 p. ISBN 978 90 8704 235 6.

Net als het boek is de recensie ervan veelzijdig. Zoals de titel van dit huldeboek voor Dick de Boer immers aangeeft, bevat het bovenal een heel verscheiden selectie aan opstellen over de geschiedenis van de stad in de laatmiddeleeuwse Nederlanden. De uitgevers geven het zelf aan (p. 11): deze veelzijdigheid is een afspiegeling van de zogenaamde ‘caleidoscopische belangstelling’ van Dick de Boer. Aangezien het interesseveld van de Groningse hoogleraar gedurende zijn carrière heel breed is gebleven, werd dit boek een rijk allegaartje van bijdragen over de sociale, economische, culturele en politieke stadsgeschiedenis; met bovendien enkele opstellen uit andere disciplines (zoals de archeologie). Bijgevolg vindt de weetgierige stadshistoricus er zowel interessante bijdragen over de stadsrekeningen van Culemborg (Remi van Schaik) en de stadsridders van het Italiaanse Toddi (Peter Hoppenbrouwers), als over het gebruik van chirografen in Ieper en Douai (Marc Boone) en liturgische herdenkingspraktijken in Groningen (Renée Nip). Kortom, hoewel de kwaliteit van de meeste bijdragen erg hoog is, is het voor een recensent moeilijk om een degelijke (lees: coherente) recensie te schrijven over deze bundel – eigenlijk slaat de geïnteresseerde er best de inhoudstafel van dit boek op na.

Als ik, zoals de redacteurs van het werk in hun inleiding, dan toch een rode draad in dit ‘caleidoscopisch’ *liber amicorum et collegiarum* wil ontwaren, dan is dat vanzelfsprekend enerzijds de persoonlijke en collegiale band van de auteurs met Dick de Boer (het betreft namelijk promovendi, co-auteurs, collega’s en vrienden van de jonge emeritus), maar anderzijds ook de focus van het boek: de stad als sturende entiteit. Daarmee doel ik op de motorfunctie die de stad in de geschiedenis van de Nederlanden heeft gespeeld en bijgevolg in de geschiedschrijving toebedeeld krijgt (dat geldt overigens zowel voor de publicaties van Dick de Boer als voor de opstellen in zijn feestbundel). In de tekst van Wim Blockmans bijvoorbeeld lezen we hoe zeehavens een drijvende kracht zijn geweest voor de ontwikkeling van economisch welvarende regio’s in het laatmiddeleeuwse Europa, terwijl de stimulerende stedelijke contacten van intellectuelen uit Deventer bepalend blijken geweest te zijn voor culturele ontwikkelingen in het gedachtegoed van de Moderne Devotie (Catrien Santing). Uiteraard kan ander onderzoek aantonen dat economische ontwikkelingen op het platteland en contacten buiten de stad eveneens een toonaangevende rol hebben gespeeld in deze historische evoluties, maar het kan dit boek en hun auteurs uiteraard niet verweten worden dat ze geen exhaustieve blik op de door hen aangesneden thema’s hebben geschreven.

Wel worstelt de bundel met de opmerking van de drie redacteurs (op p. 11) dat elke stad een specifieke eigenheid heeft, en – in de woorden van Dick de Boer – een ommuurde ‘body politic’ is (d.i. een onmiskenbare en organiek gegroeide uniciteit met eigen politieke en sociale structuren). Dat klopt enerzijds, want elke stad heeft